

Бойченко Михайло Іванович,

доктор філософських наук, професор
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ВИХОВАННЯ ОСНОВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА І СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Академічна доброчесність заслужено стала предметом пильної уваги науковців та метою виховних зусиль педагогів по всьому світу. Відносно недавно ця академічна чеснота здобула своє публічне визнання і в Україні. Щоправда, значною мірою полеміка щодо академічної доброчесності на вітчизняних теренах сконцентрувалася довкола порушення та викривлення цієї чесноти на кінцевій стадії її застосування — при захисті дисертаційних досліджень, у яких більш ретельно почали виявляти випадки академічного плагіату, псевдо-науковості та інших прикрих епізодів відхилення поведінки окремих представників освіти і науки від послідовного дотримання академічних чеснот. Однак, формування поваги до цих чеснот загалом, і зокрема до академічної доброчесності, починає формуватися набагато раніше — тоді, коли дитина починає опановувати навички системного навчання. Системне дотримання принципів академічності у навчанні формує особистість, яка готова дотримуватися усіх академічних чеснот — як свідомо, так і автоматично, за звичкою, так би мовити, відповідно до хорошого, доброго звичаю, або як кажуть деякі філологи і філософи, «доброзвичаєво», що має відповідником у німецькій мові «sittliche», а у російській «нравственно». Це потребує саме виховної роботи з дітьми, яку варто починати якомога раніше.

До академічних чеснот сучасні європейські дослідники зараховують щонайменше п'ять: «сумніви, систематичний аналіз, реалізм, складність і повільність» [3]. Що тут мається на увазі? Сумнів як академічна чеснота позначає необхідність розвитку

критичного мислення. Систематичний аналіз є класичною вимогою науковості і наскрізності принципів упорядкування знань. Реалізм позначає зв'язок знань із особистим досвідом — навчання має уникати невиправданої абстрактності і бути максимально контекстуально конкретизованим. Складність позначає рух від базових знань до їх деталізації і конкретизації у зв'язку із прикладними дослідженнями та застосуванням у різних ситуаціях. Повільність як чеснота характеризує не темп навчання, а ретельність перевірки кожного етапу навчання і пізнання до визнання його належної обґрунтованості. Усі ці чесноти, вочевидь, можна виховувати вже на рівні середньої освіти. Академічна доброчесність, або як її точніше слід називати «академічна цілісність» [2], є інтегральною чеснотою, яка є метою для усіх інших і об'єднує їх в собі як засоби.

Звісно, виховання і розвиток академічних чеснот у студентів відбувається дещо інакше, ніж має відбуватися перше прищеплення і виховання основ академічності у шкільному віці. Для цього потрібна інша, спеціальна методика, хоча загальні принципи академічності залишаються тотожними на всіх етапах освіти і у всіх сферах академічної діяльності. Виховання школярів у дусі академічної доброчесності та інших академічних чеснот виконує не лише віддалену місію підготовки до можливого успішного навчання в університеті (дійсно, не всі школярі стануть студентами), і не лише загальноосвітню функцію виховання свідомих і відповідальних громадян (тут освіта виступає чинником виховання поруч із сім'єю, державою, церквою, місцем роботи тощо). Виховання школярів у дусі академічної доброчесності та інших академічних чеснот має також суттєво сприяти загальному вихованню школярів, що має позитивні наслідки як для зміцнення належного ставлення до шкільного навчання, так і для адекватного ставлення школярів до школи як освітнього закладу, своїх вчителів та усіх людей, які забезпечують освітній процес — від прибиральниць та вахтерів і до директора школи та представників Міністерства освіти і науки.

Таким чином, шкільна освіта лише на перший погляд постає як щось відокремлене від академічної сфери та її завдань і проблем. Насправді, всі викладачі зі сфери вищої освіти добре знають, наскільки критично залежною від рівня і якості підготовки школярів є успішна освіта студентів — особливо на перших

курсах. Зв'язок середньої та вищої освіти є двостороннім: для того, щоби школа постачала вищій освіті добре підготовлених абітурієнтів (як за знанневими критеріями, так і за критерієм високого рівня відданості академічним чеснотам), необхідне якісне забезпечення школи педагогічними кадрами, навчальними програмами та методиками виховання, які відповідають сучасним науковим знанням, останнім досягненням дидактики та принципам академічності.

Практична філософія виникла як втілення ідеї етичної спрямованості як кінцевого призначення філософії, але ту ж етичну ціль переслідує значною мірою і філософія освіти, як і освіта загалом. Філософія освіти постає як практична філософія у двох основних стосунках: по-перше, здобуті теоретично філософські ідеї у освітньому процесі отримують своє практичне застосування і перевірку; по-друге, у сфері освіти як множині освітніх практик народжується ті нові філософські практики, які являють собою новий тип практичної філософії, яка сама претендує на статус *Philosophia prima*. Якщо Аристотель так називав метафізику [1], а Кристіан Вольф — онтологію, то сучасна онтологія явно втратила субстанційні риси, це онтологія екзистенцій, онтологія практик, онтологія комунікацій. На ній можлива реконструкція будь-якої можливої метафізики чи неметафізичної онтології як системи. Жодна система нині не може заперечувати дійсні практики, і навпаки — кожна теоретична конструкція, яка претендує на системність, не може суперечити наявні практиці, навпаки — вона має їх задовільно пояснювати, або ж інакше така система не заслуговує на розгляд. Таким чином, якщо сучасна філософія як практична філософія має починатися з філософії освіти, то сучасна освіта має починатися з прищеплення академічних чеснот. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель (1976) *Метафізика*. В: Аристотель *Сочинения*: в 4-х т. Т. 1. Москва: Мысль, с. 63–367.
2. Бойченко, Михайло (2014) Гідність, цілісність і успішність: академічні та громадянські чесноти. В: *Філософська думка*. 2014. № 5, с. 110–122.
3. Kuipers, Giseline (2014) In praise of doubt: Academic virtues, transnational encounters and the problem of the public. In: *European Journal of Cultural Studies*. Volume: 17 issue: 1, page(s): 75–89. <https://doi.org/10.1177/1367549413501479>

Сагуйченко Валентина Володимирівна,

*доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії
Дніпровської академії неперервної освіти*

ОСВІТНІ ІНСТИТУЦІЇ У СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Для вирішення важливої наукової проблеми — визначення перспектив розвитку і самоорганізації освітніх інституцій у мінливих соціокультурних контекстах та їх зворотного впливу на культурне довкілля у різних формах і вимірах його репрезентації, необхідно конкретизувати проблемні лінії, які простежуються у таких положеннях, що є актуальним для реформування освітніх інституцій:

- Розглядаючи сучасні освітні інституції маємо аналізувати не тільки їх функціональний потенціал, а й прогнозувати моменти їхньої дисфункціональності, діалектику стабілізації і дестабілізації системи освіти внаслідок її інституційних змін. На відміну дослідження самоорганізації освітніх інституцій у сучасній культурній та соціальній антропології біологічно-компенсаторського спрямування [2], перехід від статичної до процесуального розуміння освітніх інституцій дозволяє розглянути їх як умови, ресурси і практики самоперевершення людини, суспільства і культури, а також патології, якщо інституційний традиціоналізм виходить із самодостатності традиції і замість творчої самореалізації особистості пропонує задіяти механізми соціального і культурного клонування.

- Сучасні освітні інституції, на відміну від домодерних, не можна описувати і відповідно — розуміти за моделлю традиційних онтологій, їхні буттєві репрезентації характеризуються ускладненістю просторово-часових координат. Нормативний підхід до освітніх інституцій у ситуації невизначеного майбутнього має досить вузький діапазон валідності через співіснування амбівалентних процесів розширення та ущільнення освітнього простору, а також прискорення та уповільнення часу.